

MOTIVACIJA I MODIFIKOVANJE PONAŠANJA

1. MOTIVISANJE

Kako motivisati ljude?

Motiv – razlog da se nešto uradi.

Motivacija – predstavlja snage koje deluju na ili unutar osobe, koje uzrokuju da se osoba ponaša na specifičan, ciljno-usmeren način.

Komponente motivacije su:

- **pravac akcije** – šta osoba pokušava da uradi,
- **napor** – koliko se naporno osoba trudi i
- **upornost (istrajnost)** – koliko se dugo osoba trudi.

- ❑ Motivacija je proces pokretanja ljudske aktivnosti prema postizanju određenih ciljeva.
- ❑ Motivacija podrazumeva skup faktora koji pokreću i usmeravaju ljude i podstiču ih da istraju u svojim naporima da dostignu određeni cilj.

2. STRATEGIJE RADNE MOTIVACIJE

- *komunikacija,*
- *stav menadžera prema zaposlenima,*
- *osmišljavanje i obogaćivanje posla,*
- *koncept tzv. modifikacije ponašanja.*

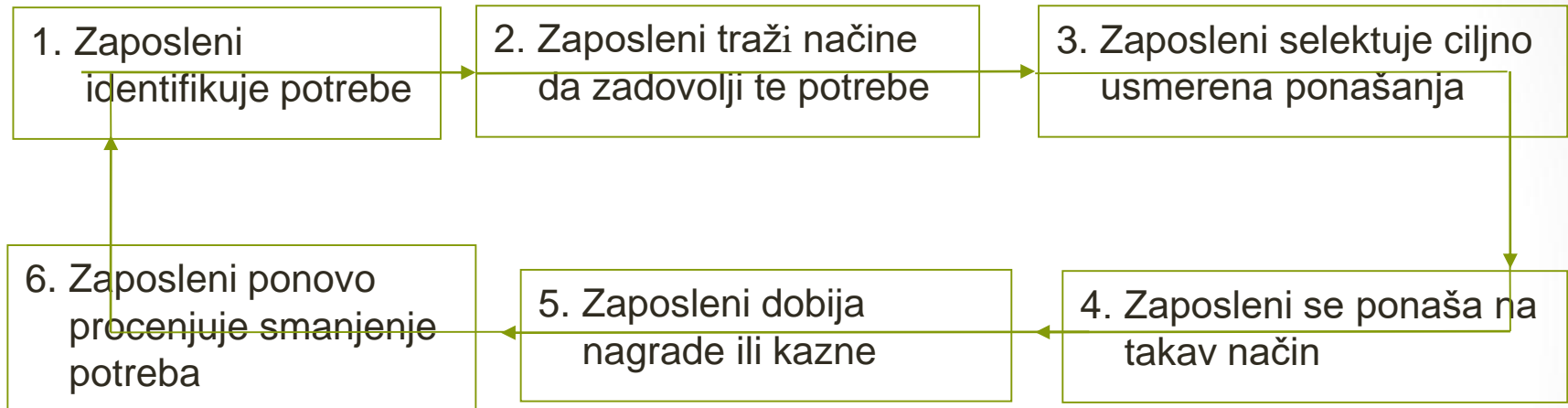
3. PROCES MOTIVACIJE

Ključni princip motivacije kaže da su performanse (odnosno radni učinak) bazirane na sposobnostima i motivaciji osobe, ali su pod uticajem i situacionih ograničenja na koja zaposleni ne može da utiče.

$$\textit{radni učinak} = (\textit{sposobnosti} \times \textit{motivacija}) \times \textit{situaciona ograničenja}$$

Proces motivacije počinje identifikovanjem potreba:

- ❖ *psihološke* (priznanje. . .),
- ❖ *fiziološke* (voda, vazduh, hrana) ili
- ❖ *društvene* (druženje).

Slika. Suština motivacionog procesa

Pojednostavljeni model:

Slika. Model motivacionog ciklusa

4. MOTIVACIONI IZAZOVI

- I. motivi se mogu samo pretpostaviti, oni se ne mogu videti,**
- II. dinamička priroda potreba,**
- III. razlike u motivaciji ljudi i energija kojom ljudi odgovaraju na njih.**

5. TIPOVI MOTIVACIJE

Unutrašnja motivacija – samostalno generisani faktori koji utiču na ljude da se ponašaju na poseban način ili da se kreću u posebnom pravcu.

Spoljna motivacija – šta je urađeno da bi se ljudi motivisali. Obuhvata nagrade i kazne.

6. TEORIJE MOTIVACIJE

- *Teorija instrumentalnosti,*
- *Teorije sadržaja,*
- *Teorije procesa.*

6.1. TEORIJA INSTRUMENTALNOSTI

"Instrumentalnost" je verovanje da ako radimo jednu stvar ona će voditi drugoj (ljudi rade samo za novac).

- Teorija se pojavila u drugoj polovini 19. veka.
- Ona pretpostavlja da će osoba biti motivisana da radi ako su nagrade i kazne povezane direktno sa njenim performansama (radnim učinkom).

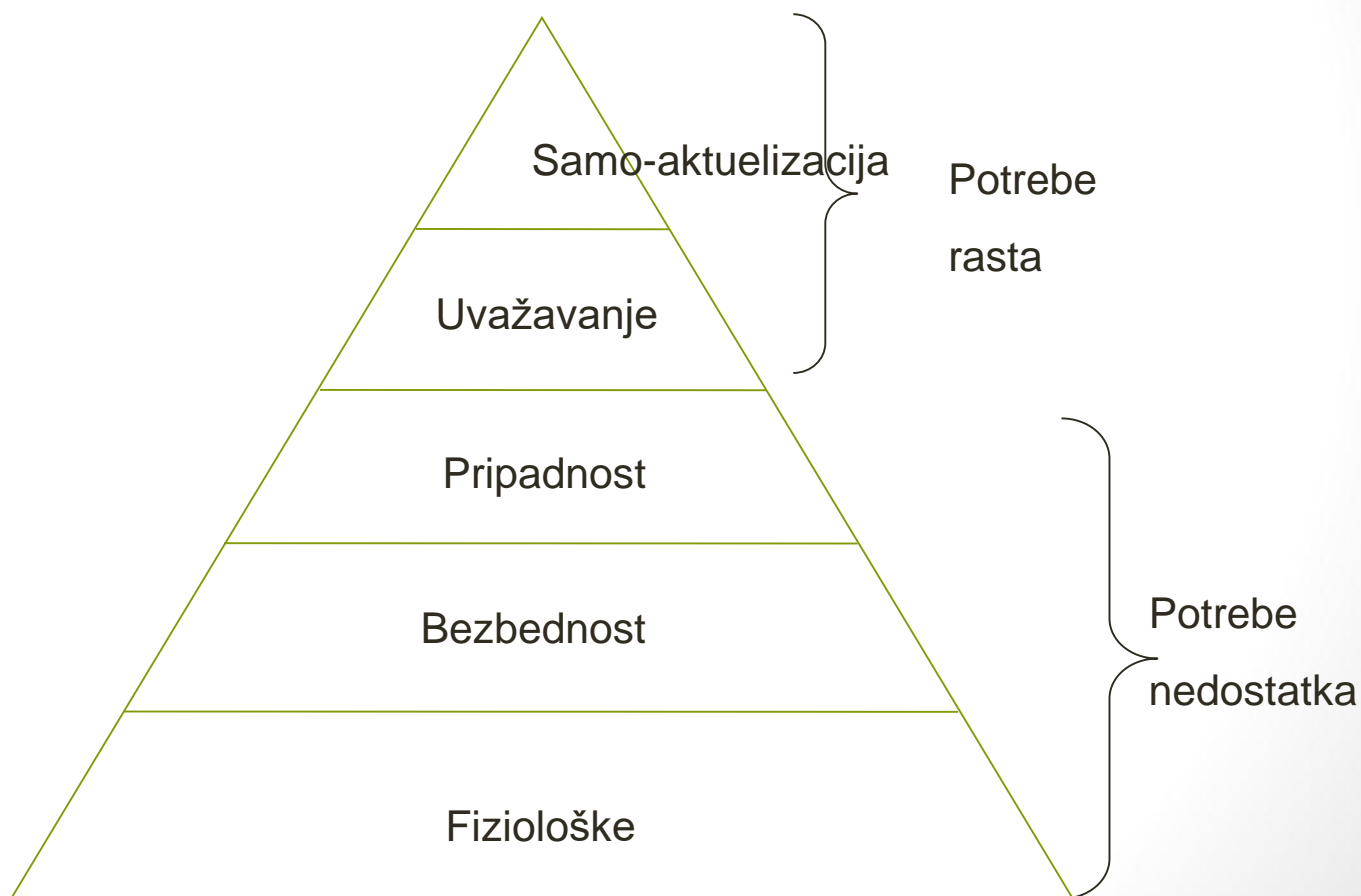
6.2. TEORIJE SADRŽAJA

Ove teorije se fokusiraju na specifične faktore koji podstiču, usmeravaju i zaustavljaju ponašanje osobe.

- *Maslovljeva hijerarhija potreba,*
- *Alderferov ERG model,*
- *McClellandov model postignuća i*
- *Herzbergov model dva faktora.*

1. Model hijerarhije potreba

Abraham Maslov je sugerisao da ljudi imaju kompleksan set snažnih potreba koje se mogu urediti hijerarhijski.

2. ERG model

Alderfer-ov ERG model ističe da pojedinci imaju 3 grupe bazičnih potreba:

- ❖ *Egzistencijalne potrebe (Existence needs)*
- ❖ *Potrebe za povezivanjem (Relatedness needs)*
- ❖ *Potrebe rasta (Growth needs)*

ERG model sugerše da se na poslu javljaju:

- *Ispunjenje - progresivan proces i*
- *Frustracija - regresivan proces.*

3. Model dostignuća (David McClelland)

David MekKlilend je smatrao da svako ima 3 posebno važne potrebe:

- *potrebu za dostignućem,*
- *potrebu za pripadanjem i*
- *potrebu za moći (institucionalna i lična moć).*

U kojoj meri su ljudi motivisani dostignućem zavisi od:

1. njihovog detinjstva,
2. njihovog ličnog i poslovnog iskustva i
3. tipa organizacije za koju rade.

Motivi leže između svesnog i nesvesnog, u oblasti maštanja (sanjarenja).

Merenje motivisanosti dostignućem –

TA testa (Tematic Apperception Test – TAT) - (mrlje od mastila ili slika koja može generisati različite priče).

Osobe koje su motivisane visokim postignućem imaju sledeće karakteristike:

- vole da grupišu sopstvene ciljeve, retko su bez cilja i ne dozvoljavaju da im se život jednostavno desi,
- pomoć ili savet traže samo od eksperata, prihvataju odgovornost,
- izbegavaju da biraju ekstremno teške ciljeve,
- preferiraju zadatke koji obezbeđuju neposrednu (trenutnu) povratnu spregu,
- novac ima snažan uticaj na njih.

4. Motivaciono-higijenski model

Frederik Herzberg i njegovi saradnici su istraživali odnos između zadovoljstva poslom i produktivnosti. Pojavile su se dve različite grupe faktora:

- Motivacioni faktori: uključuju sam *posao, priznanje, napredovanje i odgovornost* - *unutrašnji faktori*.
- Higijenski faktori: obuhvataju *politiku kompanije, administraciju, nadgledanje, platu, beneficije, radne uslove i interpersonalne odnose* - *eksterni faktori*.

Zadovoljstvo i nezadovoljstvo poslom ne formiraju jedinstven kontinuum (dimenziju) - stoga, osoba može biti i zadovoljna i nezadovoljna u isto vreme.

Nedostaci:

- davanje društveno poželjnih odgovora,
- da li su zadovoljstvo i nezadovoljstvo zaista odvojene dimenzije?

7.3. PROCESNI MODELI MOTIVACIJE

Procesni modeli se koriste za opis i analizu načina na koji faktori unutar osobe vrše interakciju kako bi proizveli određene tipove ponašanja.

Četiri najpoznatija modela procesa motivacije su:

- model očekivanja,
- model jednakosti,
- model postavljanja cilja i
- model podsticaja (pojačanja).

1. Model očekivanja

Tvrđi da su ljudi motivisani da rade ako očekuju da će ostvariti ciljeve koje žele od svog posla. Zaposleni su racionalna ljudska bića.

- ljudi će biti motivisani u onoj meri u kojoj veruju da će njihovi **napori** rezultirati dobrim **učinkom**, da će dobar učinak **biti nagrađen** i da će im biti ponuđene **privlačne nagrade**.

Četiri pretpostavke:

1. kombinacija snaga u pojedincu i onih iz okruženja određuje ponašanje.
2. zaposleni odlučuju kako će se ponašati u organizaciji iako individualno ponašanje ograničavaju mnogi faktori.
3. različite osobe imaju različite potrebe i ciljeve, ne žele svi zaposleni isto od svog posla.
4. zaposleni donose odluke na bazi percepcije - da li će specifično ponašanje voditi željenim izlazima).

Najvažnije varijable modela očekivanja:

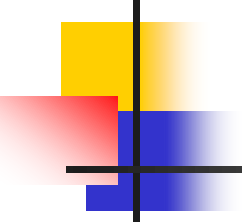
Izlazi prvog nivoa - rezultujuća ponašanja povezana sa obavljanjem posla (performanse, stepen odsutnosti i kvalitet rada).

Izlazi drugog nivoa - nagrade (pozitivne ili negativne) koje će najverovatnije doneti izlazi prvog nivoa.

Očekivanje – verovanje da će poseban nivo napora biti praćen posebnim nivoom performansi (vrednost 0 do +1) .

Instrumentalnost – odnos između izlaza prvog nivoa i izlaza drugog nivoa (vrednost od -1 do +1).

Valenca – prednost koju pojedinac daje posebnom izlazu drugog nivoa. Izlaz je pozitivan kada ga želite, negativan kada je neželjen ili želite da ga izbegnete, ima valencu 0 kada je pojedinac indiferentan prema njemu.

Ljudi ulažu napor prilikom obavljanja posla kako bi dostigli performanse koje vode izlazima koji za njih imaju vrednost.

Performanse osobe su bazirane na sledećim faktorima:

- ličnost, veštine, znanje, iskustvo i sposobnosti.

Motivacija = Očekivanje x (Valenca x Instrumentalnost)

Sugestije:

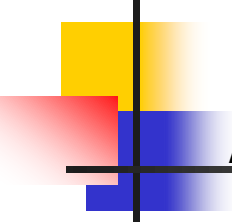
Menadžeri bi trebali:

- da odrede izlaze koje zaposleni vrednuju, posmatranjem reakcije zaposlenih na nagrade i postavljanjem pitanja.
- da definišu dobre, odgovarajuće i loše performanse.
- da budu sigurni da se željene performanse mogu postići.
- da specifične performanse povežu sa nagradama koje žele zaposleni.
- da im je uvek na umu da percepcija, ne realnost, određuju motivaciju.
- da budu sigurni da su izazovi u nagradama dovoljno veliki da motivišu na značajne napore.

Nedostaci modela:

- Ne može da predvidi napor koji će zaposleni da uloži u obavljanje zadatka,
- Ne daje koji su izlazi drugog nivoa značajni za osobu u datoj situaciji,
- Polazi od pretpostavke da je motivacija proces svesnog izbora.

2. Model jednakosti

Fokusira se na osećanja pojedinca u vezi sa tim koliko pravedno je tretiran u poređenju sa drugima.

Model je baziran na poređenju dve varijable:

- **Ulazi** predstavljaju ono šta jedna osoba ulaže u razmeni,
- **izlazi** su ono šta pojedinac dobija iz razmene.

Nakon što utvrde odnos ulaza i izlaza za sebe, zaposleni ga porede sa odnosom ulaza i izlaza **relevantnih drugih**, koji se nalaze u sličnoj situaciji.

- **Jednakost**
- **Nejednakost**

Nejednakost izaziva **tenziju** unutar same osobe i između osoba.

Tenzija može da se smanji:

- Ljudi mogu da povećaju ili smanje svoje zalaganje na onaj nivo koji smatraju da odražava jednakost.
- Ljudi mogu da drugačije prikažu svoje ulaze i izlaze.
- Ljudi mogu da napuste organizaciju ili mogu zahtevati transfer u drugo odeljenje.
- Ljudi mogu da drugačije prikažu ulaze ili izlaze drugih.

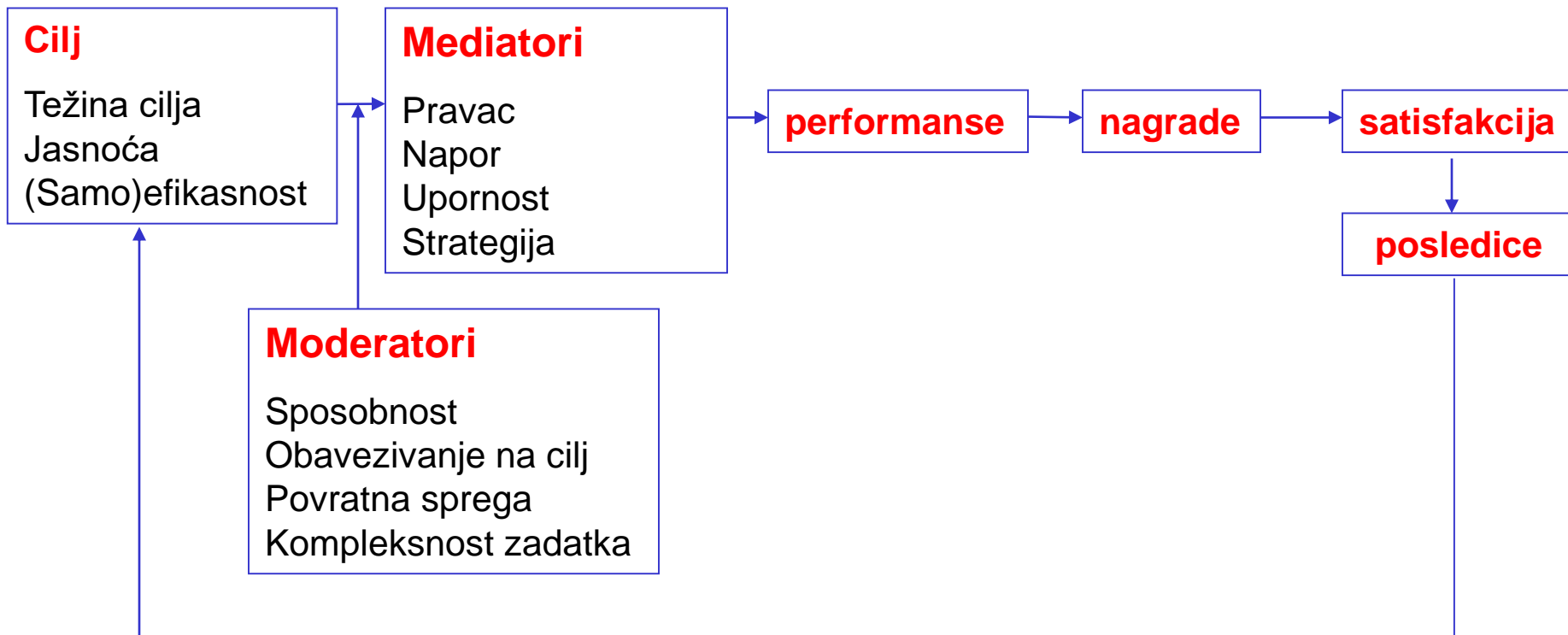
Nedostaci modela:

- Šta se dešava kada se grupa za poređenje ili situacija menjaju?
- Da li se percepcija jednakosti ili nejednakosti povećava, smanjuje ili stabilizuje tokom vremena?
- Model ne daje vrstu akcije koju bi osoba izabrala u cilju redukovanja opažene nejednakosti.

3. Model postavljanja ciljeva (Locke-Latham-ov model)

Zasniva se na pretpostavci da će ljudi biti motivisani u onoj meri u kojoj prihvataju konkretne, izazovne ciljeve i dobijaju povratne informacije o svom napretku u ostvarenju tih ciljeva.

Cilj služi kao motivator zato što ljudi porede svoje performanse sa onim koje su potrebne da bi se dostigao cilj.

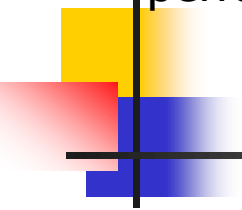
Osnovne komponente ovog modela su:

Cilj – može biti implicitan ili eksplicitan, nejasano ili jasno definisan, samostalno određen ili eksterno nametnut.

Posebno su važne sledeće karakteristike cilja:

- *Težina cilja,*
- *Jasnost cilja,*
- *Samo-efikasnost.*

Moderatori (regulatori) – faktori koji regulišu snagu odnosa između ciljeva i performansi (izvršenja).

Sposobnost - ograničava kapacitet pojedinca da odgovori na izazov.

Obavezivanje na cilj - odnosi se na rešenost pojedinca da ostvari cilj.

- zaposleni učestvuju u postavljanju ciljeva.
- ima izraženu potrebu za dostignućem,
- očekivane nagrade i kazne,
- poređenje očekivanih nagrada spram dobijenih,
- timski rad (pritisak).

Povratna-sprega – obezbeđuje informacije u vezi sa izlaznim rezultatima i stepenom ostvarenja cilja.

Složenost zadatka - pojedinci moraju da odluče gde i kako da alociraju napor.

Medijatori (posrednici)

Pravac akcije - fokusira ponašanje ka aktivnostima koje će rezultirati dostizanjem ciljeva.

Napor – zavisi od težine cilja.

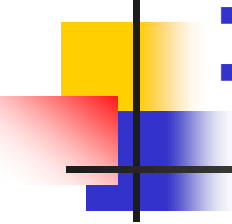
Upornost – spremnost da se radi na zadatku dok se ne ostvare rezultati.

Strategija za ostvarenje zadatka – plan akcije.

Performanse - za ocenu performansi mogu se koristiti kvantitativni pokazatelji:

- *broj proizvedenih jedinica ili kvalitet* (broj grešaka),
- *novac* (profit, troškovi, prihodi ili prodaje), i
- *vreme* (brzina u ostvarenju krajnjih rokova).

Mogu se koristiti i kvalitativni ciljevi i indikatori.

Nagrade - mogu biti:

- *eksterne (bonusi, plaćeni odmori i sl.) ili*
  - *interne (osećaj dostignuća, ponos zbog postignutih rezultata).*
-

Satisfakcija - ovaj model se primarno fokusira na stepen zadovoljstva zaposlenog dostizanjem cilja.

Satisfakcija poslom: dobra plata, izazovan posao, dobri radni uslovi . . .

Posledice (konsekvence) - Pojedinci koji su zadovoljni organizacijom i verovatno će ostati u njoj, inače mogu:

- Napustiti službu,
- Izbegavati da rade,
- Psihološki se braniti (alkohol, droga itd.)
- Ulagati žalbe,
- Biti agresivni,
- Dati otkaz itd.

4. Teorija podsticaja (pojačanje)

Ljudi obično ponavljaju ponašanja koja im omogućavaju dobijanje nagrada i izbegavaju akcije povezane sa negativnim posledicama.

Modifikovanje ponašanja podrazumeva korišćenje četiri *strategije intervencije*:

- ❖ pozitivan podsticaj,
  - ❖ negativan podsticaj,
  - ❖ kazna i
  - ❖ izostavljanje reakcije.
-
- Podsticaj (pozitivan ili negativan) - uvek povećava frekventnost određenog ponašanja.
  - Kazna i izostanak reakcije - uvek smanjuju frekventnost određenog ponašanja.

Pozitivan podsticaj

Pozitivan podsticaj povlači za sobom prijatne posledice nakon što se pojavi željeno ponašanje.

Primarni i sekundarni podsticaji:

- **Primarni podsticaj** - događaj za koji pojedinac već zna vrednost (hrana, sklonište i voda).
- **Sekundarni podsticaj** je događaj koji je jednom imao neutralnu vrednost, ali je dobio određenu vrednost za pojedinca zbog iskustva iz prošlosti (novac).

Na efektivnost pozitivnog podsticaja utiče nekoliko principa:

- *Princip uslovnog podsticaja,*
- *Princip trenutnog podsticaja,*
- *Princip veličine podsticaja,*
- *Princip lišavanja podsticaja.*

Podsticaj i nagrađivanje

Negativan podsticaj

Negativan podsticaj se pojavljuje kada pojedinac nešto radi kako bi izbegao neželjene posledice.

- Negativan podsticaj – nije kazna.

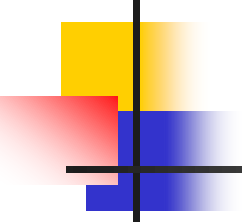
Izostavljanje reakcije

Izostavljanje je uklanjanje svih podsticaja čime se smanjuje frekventnost i eventualno eliminiše neželjeno ponašanje.

Procedura izostavljanja se sastoji iz tri koraka:

- Identifikovanje ponašanja koje treba redukovati ili eliminisati;
  - Identifikovanje podsticaja koji podržava ponašanje i
  - Zaustavljanje podsticaja.
- Problem kada je propust da se podstakne pozitivno ponašanje.

Kažnjavanje

Kažnjavanje je neprijatan događaj koji prati ponašanje i smanjuje njegovu frekventnost.

- Kazna - neprijatan događaj.

Kao argumenti protiv korišćenja kazni koriste se:

- ponovno pojavljivanje neželjenog ponašanja,
- neželjena emotivna reakcija,
- agresivno ponašanje,
- nekreativnost,
- strah od menadžera,
- povećano odsustvovanje i sl.